

Nr. 2, vol. 1.

1937.

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STREET, PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00. SINGLE COPY 50c.

Gegužės m. == May, 1937

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879

PRANAICIŲ JULĖS IŠLEISTOS KNYGOS:

Amerikos Lietuvių Pirmieji Profesijonalai ir Kronika (Kun. A. Miluko paskaitos) tomas I.	\$2.50
„ „ „ tomas II.	2.00
Amerikos Lietuvių Kronika (Kun. A. Miluko)	3.00
„Aušros“ Pirmųjų Numerių fotografijos	.50
„Aušros“ 50 metų Sukaktuvės	.50
Apie kun. Adomą Grinevičių (Kun. A. Miluko)	.10
Daktaras Petras Matulaitis. (Kun. A. Miluko)	.25
Delko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė	.10
Iš Kelionės po Europą ir Aziją (Pranaicių Julės)	3.00
Kun. Dr. M. Gustaitis (Kun. A. Miluko)	.15
Kun. J. Balvačo (Geručio) Laiškai	.50
Kun. Silvestras Gimžauskas. (Kun. A. Miluko)	.10
Kun. A. Kaupo Laiškai	.50
Kun. Martynas Sederavičius ir Jo padėjėjai	.50
Kun. A. Miluko Darbuotė (1890-1930)	.50
Kun. Kazimieras Jaunius (Kun. A. Miluko)	.10
Kun. A. Staniukyno Laiškai	.50
Laisvosios Lietuvos Atlankytų (Pranaicių Julės)	2.50
Lietuvių Tautos Istorija. (Kun. A. Jusaičio)	.75
Lourdes'o Šv. P. Marijos Mėnuo (Pranaicių Julės)	.50
„Motinėlių“ Draugija (Kun. A. Miluko)	.50
Ne Mieste Laimė. (Pranaicių Julės vertimas)	1.00
Laiškai iš Ispanijos (Pranaicių Julės)	1.00
Petras Kriauciūnas (Kun. A. Miluko)	.15
„Spandos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės“ (Su daugybe iliustracijų ir doku- mentų fotografijų). Audeklo apdarais su aukso antspauda	6.00
Seinų Seminarija ir Lietuvos Aabudimas	.30
Viešnagė šeštokuose. (Pranaicių Julės)	2.00
Vyskupo Valančiaus Darbai (Kun. A. Miluko)	.50
„Žvaigždės“ ir jos leidinių paminėjimas	.50
Gegužės m. 7 diena (Spandos atgav. 30 m. sukaktuvėse)	50c.
30 m. Spaudą Atgavus (Aušros fotografijos)	2.50

„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metusėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

GEGUZES M. — MAY 1937 M.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

(1868—1900)

Paklausęs daugelio patarimų, išreikštų kun. Miluko paskaitose, autorius sutiko padidinti savo veikalą „30 Metų Išeivijoje“, kuris vadinsis „Amerikos Lietuviai XIX šimtmečiuje“ (1868—1900). Pirmose knygose bus aprašymai mūsų naujokynų susikurimo. Kituose tomuose bus aprašyta kultūros darbuotojų ir draugijų veikla.

Visų, kurie turi kokius dokumentus, nušviečiančius Amerikos lietuvių organizacijų ar kultūrinę veikimą, prašome pasidalinti žiniomis. Kad veikalas išeitų kiek galima tobulesnis, reikalinga ir šviesesnių tėvynmeilių — prenumeratorių finansinė pagalba.

Iš kamo užsimokėjusių prenumeratą (5 dol.) vardus skelbsime kaip bendraleidėjų ir atsilyginsime su jais knygomis.

Žvaigždės Redakcija.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

Literatura

Auszra—Laikrasztis išleidžiamas Lietuvos milėtojų, Tilžėje spausdinta už pinigų skaititojų "Auszros" pas O. V. Mauderodę 1883, 84, 85 ir 86.

Atsiszaukimas i Lietuwininkus wiso swieto. Asz ir Lietuwa. (New York, 1885, Jono Szlupo raštas.)

Amerikos Lietuviai Katalikai ir jų Parapijos (1911 savaitraščio "Žvaigždės" N15, Philadelphia, Pa.).

A. a. kun. Juozas Žebrys. Parašė J. B. Išleido autorius. Spausdino "Tėvynė," 1915, New York, N. Y.

Amerika arba rinkinys įvairių faktų ir tt., surinkta V. K. Račkausko, "Tėvynės" redaktoriaus. "Jaunosios Lietuvos" leidinys. Spausdino "Tėvynės" spaustuvė, New York, N. Y., 1915.

Amerikos Lietuvių Katalikų Metraštis 1916 m. Tvar-kė ir redagavo kun. P. Lapelis. Išleido Lietuvių Katalikų Spaudos Draugija. "Draugo" spauda, Chicago, Ill. Raštas "Kai kurios Lietuvių Katalikų Parapijos Amerikoje."

Amerikos Lietuvių Kronika, 1808—1903. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys. "Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa., 1931.

Amerikos lietuvių parapijų 1929 metų statistika (kun. Draugelio sutraukta)—"Tiesos Kelijs," Lietuvos kunigų organe. Kaunas, 1936.

Gazieta Lietuwiszka, Rasztas paszwestas del Lietuwnikų Amerikojs, 1879 New York. Išduotojas M. Twa-rauckas.

Garsas Amerikos Lietuvių. Savaitraštis, leidžiamas iš Shenandoah nuo 1895 metų. kunigų P. Abromaičio ir J. Žilinsko, nuo 1896 m. daugiaus kunigų, paskui Garso Leidėjų Bendrovės—Garsas Publishing Co. 1897 ir pradžioje 1898 metų tas laikraštis turėjo Pittsburghe savo biurą. Nuo 30 d. gegužės 1898 m. perkeltas iš Shenandoah,ėjo iš Minersville, Pa., kun. V. Matulaičio globoja-

mas iki 17 d. lapkričio 1898. Perkeltas į Elizabeth, N. J., ėjo nuo tos dienos (lapkričio 17), leidžiamas naujos bendrovės (iš kunigų: B. Žindžiaus, A. Kaupo, J. Kau-lakio ir M. Šedvydžio). Sustojo ėjes 1899 m. Nuo 29 d. rugsėjo 1897 m. iki 6 d. balandžio 1898 m. buvo spausdinama "Garso Amerikos Lietuvių" laida su ant-galviu "Pasaulė," su biuru Elizabeth, N. J., globojamu D. Brazinsko ir kun. B. Žindžiaus.

Garsas, Lietuvių Romos Katalikų Susivienijimo Ame-rikoje organas, ėjes Brooklyn, dabar Wilkes-Barre, Pa.

Instatai Brolystės Lietuvių Nepriigulmingų Ukėsų Kliubo New Britain, Conn. Uždėtas 7 d. vasario, 1897 m. So. Boston, Mass., spauda "Keleivio," Broadway, 1913.

Jaunatvė—gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo Dr. J. šliupo. 1927 m. Spautuvė "Titnagas," šiauliai.

Lietuviai Amerikoje. Parasze Jr. Jonas. Plymouth, Pa., 1899. Spautuvėje "S. L. A."

"Lietuvių Balsas į jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų," redakcijos vardu raštas (parašy-tas A. Jakšto), 1903 m. "Dirvos-žinyno" N1.

Lietuviai! ar geras keliais žengiamo priekyn? Nuo-širdus atsiliėpimas į lietuviškąją visuomenę Dr. Jono šliupo. Shenandoah, Pa., spauda "Darbininkų Vilties," 1907 m.

"Lietuvių Kolionijų Istorija Amerikoje raštas, 1923, "žinyne," išleistame Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Kunigų Sąjungos.

Medžiaga Amerikos Lietuvių Bibliografijai, Pranaičių Julės raštas 1923 "Žvaigždės" N1 ir 9.

Motinėlės Draugija. Kun. A. Miluko paskaita. Pra-naičių Julės leidinys, "Žvaigždės" spauda. Philadel-phia, Pa., 1932.

Padėjimas Lietuvių Tautos Rusų Viešpatystėje. Grafo Lelivos sociologiszkas paizsinys. Vertė A. Kaupas. Iš-leista kasztais kun. A. Miluko, Garso Amerikos Lietu-vių spautuvėje, Shenandoah, Pa., 1896.

Pittstono Lietuvių Istorija, išleista minint Lietuvių Romos Katalikų švento Kazimiero Parapijos įkurimo 50 metų sukaktį (1885—1935). Išleista šv. Kazimiero parapijos lėšomis, 1935 m.

Pergyventos Valandos (Karovjaus Laiškai). Parašė K. A. K(aupas). Lėšomis Lietuvių Katalikų Tiesos Draugijos ir ir Lietuviškų Kunigų Amerikoje. "Žvaigždės" spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1906.

Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesionalai ir Kronika, t. 1 ir 2. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys, Philadelphia, Pa., 1931.

"Rytas, šeiminiškai draugiskai ukiszkas nedėlinis lietuviszkas laikrasztis," pradėjęs eiti 1896 m. vasario 27 d., leidžiamas kun. Jį Žebrio, 53 Green St., Waterbury, Conn. Liovėsi ėjęs 27 d. lapkričio 1898 m., kun. J. Žebrių vyskupui iškėlus į New Britain klebonu. Šio vietininkas kun. P. Saurusaitis, atpirkęs spaustuvę leido "Bažnyčios Tarną," baigusį savo dienas 1900 m. su 19-tu tų metų numeriu.

Suskaityta arba Statistika visų lietuviszkų knygų atspausų Prusuose nuo 1864 iki pabaigos 1896 metų. Surašė A. Jonas Zanavykutis (sk. Angrabaitis.—Red.).

Suskaityta arba Statistika visų lietuviškų knygų atspausų Amerikoje nuo pradžios Lietuviszkos Amerikon emigracijos iki 1900 metų. Surasžė Jr. Jonas. Kasztais fondo Liet. Parodos Paryžiuje. Plymouth, Pa., 1900 m.

Susivienijimo Lietuvių Amerikoje Istorija, išleista S. L. A. lėšomis, "Tėvynės" spauda, 307 West 30th St., New York, N. Y.

šv. Pranciškaus Lietuvių Parapija. 30 metų sukaktuvėms paminėti.

Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvėse. Antra laida, Pranaičių Julės lėšomis, A. Milukas & Co., Philadelphia, Pa., 1926.

Tėvynė, Metai I. Literatūros, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis, Susivienijimo Lietuvių Amerikoje organas, ėjo iš Mt. Carmel, Pa. Rėdytojas J. Jonas (sk. kun. J. Žilinskas—Red.), su tokiu pat atgalviu ėjo 1897 ir 1898 m. iš Shenandoah, Pa. (103 E. Lloyd St.), 1899 m. ėjo iš Plymouth, Pa. Per ištisus 1898 ir 1899 m. "Tėvynė" garsinosi esanti priedas prie Tilžiškio "Varpo." 1900 m. "Tėvynės," jau savaitinio laikraščio, ėjusio iš Philadelphia, redaktorais buvo kun. A. Kaupas ir T. Astramskas.

Tėvynė, Susivienijimo Lietuvių Amerikoje organas, einąs kas savaitę iš New Yorko nuo 1910 m.

Trumpa Peržvalga Lietuvystės Darbų Amerikoje 1892 metuose (Kun. A. Burbos 96 puslapių knygelės, atspausdintos J. Paukščio spaustuvėje).

Trumpa Hartfordo Lietuvių Kolonijos Istorija, 1923.

Užstanawyimai Prowu Lietuwiszkos Taworszczystes Broliszkos Pamaczės po wardu szw. Juozapo Apekuno Pannos Marijos, Patrono musu lygos ir smerties. Uždėtos Williamsburge, 1886. Drukarne "Wienibe Lietuwniku," J. Pauksztio, Plymouth, Pa., 1887 (15 pusl.).

Wienibė Lietuwniku (Wien. Liet. W. L.), nuo 1890 metų "Vienybė Lietuwninkų" (Vien. Liet. V. L.), savaitraštis, pradėjęs eiti 1886 m. Plymouth, Pa., 1907 m. perkeltas Brooklynan, N. Y., kur 1933 m. subankrutavo. Tais pačiais metais atgaivinta, leidžiama kaip "Vienybė." Nauji šito laikraščio leidėjai pasivadino Lithuanian Press Corporation ir 1937 m. leidžia jį kasdien.

Valtis. Nedėlinis laikraštis (16 puslapių knygų formate). Ant pirmojo numerio, išėjusio Plymouth, Pa., 1894 m., balandžio mėnesio 4 dieną iki 30-am (tų metų spalio mėn. 24) pažymėta, jog pinigų siųst reik šiuo antrašu: Joseph Pauksztys, Plymouth, Luz. Co., Pa. Nuo 31-jo numerio (tų metų spalio 31 d. laidos) iki N56 (paskiausiam, išėjusiam 1895 m. balandžio 24 d.) pinigams antrašas tas pats, bet pasarga: "Rankraszczius bei korespondencijas siųsti: Kun. A. Burba, L. Box 1053, Plymouth, Luzerne Co., Pa." Visą ėjimo laiką spaudos lėšas apmokėjo kun. A. Burba, jis ir tvarkė visą laikraštėlį.

Varpas, literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis. Metas I, 1889. Išduodamas kasztu Susivienijimo Lietuvos inteligentų. Atsakantis rėdytojis Martynas Jankus pas E. Weyerį Tilžėje (ėjo Prusuose iki spaudos atgavimo).

"Vienybės" metraštis 1926 metams.

1895—1935 40 metų Jubiliejaus atmintis. Elizabeto N. J. Lietuvių Rymo Katalikų šv. Petro ir Povilo parapijos sukaktuvių leidinys.

Žvaigždė, savaitraštis, pradėjo eiti 1901 iš Brooklyn, N. Y., 1904 m. perkeltas šenadorin, vėliau 1909 Philadelphiaj. Nuo 1923 metų mėnesinis, o nuo 1926 ber-taininis žurnalas. Dabar leidžiama A. Miluko & Co., Philadelphia. Redaktorė J. Pranaičiutė.

MUSŲ KRONIKA

(Iš Knygų "Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje")

1871 m.

Shamokin'e, Pa., susikuria bendra lietuvių-lenkų—šv. Vaitiekaus—susišelpimo draugija ir pradeda rūpintis kūrimu to paties vardo bendros parapijos.

1872 m.

Shenandoah, Pa., lietuviai lenkuojančių vadų įtakoj sukuria "lenkų-lietuvių" šv. Kazimiero susišelpimo draugiją—su lenkiška konstitucija ir tvarka. Tais pačiais metais eks-marijonas kun. Andrius Strupinskas Philadelphijos vyskūpo paskirtas lietuvių ir lenkų klebonu Shenandoah'rio apygardoje (lietuvių buvę 70 vyrų ir kelios moterys, lenkų gi tik apie pustuzinis), pradeda laikyti jiems pamaldas Mahanoy City, Pa., vokiečių katalikų bažnyčioje. Šventadieniais kun. A. Strupinskas, perskaitęs lenkų ir lietuvių kalboje evangeliją, pamokslus sako lietuviškai. Viskas gerai iki 1874 metų.

1874 m.

Lietuvių skaičius į du metu žymiai užaugo—1874 m. Shenandoah'ryje ir jo apygardoje (Mahanoy Plane, Maizeville, Gilberton ir Mahanoy City) rinkta aukos savai bažnyčiai. Surinkta 700 dolerių ir vienas lenkas, Czeski, aukojęs 5 dolerius. Už tuos pinigus parapijiečiai nupirko žemės sklypą prie N. Jardin gatvės, miestelio pakraštyje ir "pastatė iš lentų medinę koplytėlę" ("Liet. Am.," p. 34)...Parapijos savastį nupirkus ir raštus darant, teismabuty užrašyta lenkų vardu—lietuvių šventynė paliko "Polish church" (ib.).

Už sakymą lietuviškų pamokslų Shamokin'o šv. Vaitiekaus parapijiečiai lenkai sukelia dideles riaušes prieš kleboną kun. Končių ir šis pasitraukia iš vietos, kad "neužkenkus naujai besikuriančiai parapijai." Jo vietą užima irgi lietuvis, kun. Juškevičius, sukūręs pirmąją

Chicagos lenkų parapiją, paskui porą metų klebonavęs lenkų parapijėlėse Minnesota valstybėje. (Žr. "Sp. L. ir Am. L. Org. Suk.," p. 436-8.)

1875 m.

New York'o, N. Y., lietuviai susirašo per Naujus Metus į šv. Kazimiero susišelpimo draugiją. Nuo savo draugų, iškeliavusių į Pennsylvanijos valstybę ir apsigyvenusių Shamokin'e (žr. "Liet. Am.," p. 15; 22-23) žinodami apie "brolių lenkų akiplėšiškumą bendroje organizacijoje, newyorkiečiai lietuviai, nors ir labai mažai pradžioje buvę norinčių rašytis į draugiją,—tik septyniese (vyrai) pradėjo organizatyvį savo darbą,—nutarė neįsileisti lenkų į savo tarpą—sudarė pirmutinę Amerikoje grynai lietuvišką draugiją. (Žr. "Sp. L. ir Am. L. O. Suk.," p. 461-485.)

1876 m.

Hazleton, Pa., M. Tvarausko, po sudegimui jo spaus-tuvės Shamokin'e ir jo geradėjų kunigų Končiaus pas-kui Juškevičiaus išsibodėjimui, čion atvykusio prikal-binti lietuviai sukuria "Towarzystwo Polskie bratniej pomocy sw. Jerzego, patrona Litwy." Vienų lietuvių lenkų kalba atspausdintoje konstitucijoje pasirašę vir-šaičiai: Widzbor (sk. Vizbara), Strimowicz (Strimaitis), Wierzbolowicz (sk. Verbyla). "Liet. Am.," p. 35.

Pastačius bažnyčią Shamokin'o šv. Vaitiekaus para-pijos lenkai nariai (buvę jų 40, gi lietuvių 60) prade-da daužyti kun. Juškevičiaus klebonijos langus, kad šis neklausas jų, bet, kaip ir jo pirmtakūnas, vis sakas ir lietuviškus pamokslus "lenkų šventynėj." Pasitrau-kus šalin kun. Juškevičiui, jo vietą užima tikras lenkas klebonas ir lenkų kalba ir tvarka ilgiems metams įsi-vyrauja šv. Vaitiekaus bažnyčioje ir to paties vardo draugijoje. (Žr. "Pirm. Am. Liet. Prof. ir Kr.," t. I, p. 16-20.)

1877 m.

Shenandoah'ryje šv. Kazimiero parapijoje skandalui (lietuviai užbarikadavo šventynę lenkui klebonui) iški-lus, atsirado daugybė bylų pas vietos teisėjus ir ap-skrities (county) teisdarystės rūmuose; brolis Augusti-nas, buvęs Smalėnų pranciškonas, suburia susijudinu-sius lietuvius į šv. Jurgio draugiją. Šios draugijos pa-

dedami lietuviai veda bylas su lenkais, kad atgavus parapijos savastį, paskiau pradeda rūpintis sukūrimu grynai lietuviškos parapijos su lietuviu kunigu.

1878 m.

New York, N. Y., lietuviai su lenkais ir vokiečiais katalikais sukuria Allgemeiner Verein ir, tos organizacijos vardu prisidengę, sukuria bendrą lenkų-lietuvių šv. Stanislovo parapiją (žr. "Sp. L. ir Am. L. Org. Suk.," p. 470-71). 1881 m. ši organizacija likviduojasi, savo posėdyje vienu balsu nutarus aprašyti jos vardu nupirktą šv. Stanislovo bažnyčią prie Stanton ir Forsythe gatvių...lenkų-lietuvių šv. Stanislovo parapijai.

1884 m.

Chicago, Ill., susikuria šv. Jurgio susišelpimo grynai lietuviška draugija. Vietos lietuviams neužilgo skaitlingai išvažinėjus į kitus miestus darbo jieškoti, ta draugija pakrinka.

New Yorko šv. Stanislovo parapijiečių vadams užregistravus (inkorporavus) savo parapiją grynai lenkiška, lietuviai po savo sutvirtėjusios jau šv. Kazimiero draugijos globa sudarė "šv. Traicės parapijos draugiją," kurios siekis buvęs sukurti grynai lietuvišką parapiją New Yorke ir išrūpinti lietuvi kunigą. (Žr. "Sp. L. ir Am. L. Org. Suk.," p. 472-476; "Aušra," 1885 m., N7-8.)

Mahanoy City lietuviai tariaisi atsiskirti nuo šedoriškės šv. Kazimiero parapijos, lenkų globon patekusios be vilties atgavimo teisių lietuviams.

1885 m.

1885 m. susikuria dvi grynai lietuviškos parapijos: Pittston'e, Pa., ir Mahanoy City, Pa., ir 4-rios draugijos:

Cleveland, Ohio, šv. Jurgio draugija;

Pittston, Pa., šv. Kazimiero draugija, kurios nariai tuojuo pradeda kurti to paties vardo parapiją—pirmą lietuvių parapiją Amerikoje;

Waterbury, Conn., susikuria irgi šv. Kazimiero draugija. Šios draugijos žymiausias kūrėjas Juozas Daniševičia pirmas paskelbė per "Wienibę Lietuwninkų (1886

N21) raštą, kviečiantį Amerikos lietuvius į pirmąjį visų lietuvių katalikų susivienijimo suvažiavimą: "kad sulaukus didelės naudos ir garbės lietuvininkų, paduokime sau rankas broliškos sutarties." (Sk. "Sp. L. ir Am. Liet. Org. Suk.," p. 536-537.)

New York'e, N. Y., sukurta "Lietuvos Mylėtojų" draugija "LietuwiszkaJam Balsui" leisti. 1888 m. perkėlus "Liet. Balso" spaustuvę ir redakciją į Shenandoah, Pa., draugija pakriko. Jos turto likučiai sunaudota brošiūrai (24 p.) "Lietuvos Mesijas" išleisti. Kiek nepriteko lėšų, tai pridėjo šenadoriškė Vytauto draugijėlė, susikūrusi J. šliupui leidžiant ten "Liet. Balsą."

Mahanoy City lietuviai galutinai atsiskiria nuo Shenandoah'rio ir sudrūtina savąją lietuvišką parapiją, užmegstą 1884 metais.

1886 m.

1886 m. susikūrė lietuvių susišelpimo draugijos šiose vietose:

Brooklyn'e, N. Y., šv. Juozapo;

Plymouth'e, Pa., šv. Kazimiero;

Chicago, Ill., šv. Kazimiero;

Cleveland'e, Ohio, šv. Jurgio ("Žv.," 1911, N15);

Mahanoy City, Pa., šv. Jono Krikštytojo.

Chicagiškės šv. Kazimiero draugijos atstovai, ypač dr. Kasakauskis, su pittstoniečiu Tepliūšiu ir waterburiečiu Danisevičium labiausia pasidarbavo "Susivienijimo lietuviškų draugijų" kuriamame suvažiavime, kad ta naujoji organizacija liktų grynai lietuviška, ne bendra su lenkais, kaip to norėjo Plymouth'o "Wienibės Lietuwninkų" ponai ir jų bičiuliai.

Tais (1886) metais įsikūrė dvi centralės Amerikos lietuvių organizacijos, būtent: Susivienijimas visų lietuvininkų Amerikoje ir Susivienijimas lietuviškų katalikiškų draugysčių Amerikoje.

Pirmosios organizacijos kuriamasai suvažiavimas buvęs 15 d. rugpiūčio mėnesio Shenandoah, Pa. Daug žadėjus, nieko nepadarius, ji pakriko 1888 metais. Jos turto likučius (\$27.32) atiduota 1890 metais Baltimore Lietuvos Mokslo Draugijai. (Žr. "Lietuviai Pennsylvanijoje," t. I, p. 46-8; "Pirm. Am. Liet. Prof. ir Kr.," t. I, p. 111-113; "Susiv. Liet. Am. Istorija," p. 18.)

Antrosios organizacijos—"Susiv. visų liet. kat. dr-jų"

kuriamasai suvažiavimas buvo Plymouth, Pa., 22 d. lapkričio. Nuo savo trečiojo suvažiavimo (1888) Mahanoy City ši organizacija vadinosi "Lietuvišku Susivienijimu Amerike"; inkorporavimo rašte (1889 m. lapkričio mėn. 4 d.) ji užvadinta "Susivienijimu Lietuvninkų Amerike." 1902 m. skilo į dvi dalis: Susivienijimą Lietuvių Rymo Katalikų Amerikoje" ir "Susivienijimą Lietuvių Amerikoje," kurios ir dabar tebeveikia.

Cleveland, Ohio, šv. Kazimiero, šv. Jurgio ('95 "V. L.," p. 240);

1887 m.

1887 m. sukurta viena grynai lietuviška parapija (šv. Jono Krikštytojo Baltimorėje) ir šešios susišelpimo draugijos:

Cleveland, Ohio, šv. Kazimiero;

Baltimore, Md., šv. Jono Krikštytojo;

Gilberton, Pa., Broliškos Pagelbos;

Mt. Carmel, Pa., šv. Petro ir Povilo;

Mahanoy City, Pa., šv. Juozapo ir Lietuviškos Orkestros (beno)—dvi draugijos.

1887 m. atvykęs iš Lietuvos kun. P. Abromaitis ir Scrantono vyskūpo įgaliotas globoti Hazletono lietuvių ir lenkų reikalus, sukūrė ten bendrą lietuvių-lenkų parapiją, kuri su laiku paliko grynai lietuviška, taip pat kaip ir 1886 m. kun. A. Varnagirio netolimame Free-land'e sukurtoji bendra lietuvių-lenkų šv. Kazimiero parapija. Lenkai vėliau kėlė maištus, bet kad pradžioje buvo geri raštai padaryta, nieko nepešę turėjo atsiskirti nuo lietuvių ir savas parapijas įsikurti.

1888 m.

1888 m., nepaisant šešių mėnesių bedarbės, didelio streiko Pennsylvanijos angliakasyklose, Amerikos lietuviai sukūrė 9 susišelpimo draugijas.

Shenandoah, Pa., Blaivybės draugiją, kuri pakriko po keleto metų. "Ypatingai Blaivybės draugijos rūpesčiu 1889 m. likos išsiųstas į Lietuvą pakvietimas pas kun. A. Burbą, kad atvažiuotų į Šenadorį." ("L. A.," p.37.)

Šv. Petro ir Povilo draugija, paraginus mahanoy'iečių klebonui kun. P. Abromaičiui. Ši draugija su laiku turėjo per 400 narių, buvo didžiausia visoje apygardoje.

Pittston'e, Pa., šv. Jurgio Kareivių (su kardais ir uniformomis);

Freeland, Pa., šv. Kazimiero;

Hazleton, Pa., šv. Jurgio (greit pakrikusią);

Scranton, Pa., šv. Kazimiero;

Pittsburgh, Pa., šv. Kazimiero;

Jersey City, N. J., šv. Jurgio;

Ansonia, Conn., šv. Kazimiero.

Brooklyn, N. Y., susikūrė šv. Jurgio parapija, po keletą metų subankrutijusi.

1889 m.

1889 m. susikūrė šv. Kazimiero parapija (Plymouth, Pa.) ir 8 draugijos (iš tų 6 susišelpimo draugijos):

Plymouth'e, Pa., šv. Jurgio, greit pakrikusi;

Shamokin'e, Pa., šv. Jurgio (bendra su lenkais);

Pittsburgh'e, Pa., šv. Jadvygos (bendra su lenkais);
Saldžiausios V. J. širdies ('97 "G. A. L., N2);

Chicago, Ill., Lietuviško Varpo draugija, greit pakrikusi;

Shenandoah'ryje, kur 1888 m. pradžioje buvo atskraustęs su "Liet. Balso" spaustuve J. Šliupas, 1889 m. susikūrė dvi nedidelės to laikraščio bičiulių ir jų vienminčių draugijos, būtent, Algirdo ir Vytauto. Vytauto draugija su Lietuvos Mylėtojais, "Lietuwiszko Balso" leidėjais, 1890 m. išspausdino 24 puslapių brošiūrą "Lietuvos Mesijas. Parašė lietuviams dėl prasišlaivinimo nuo prietarų ne-kunigas." Tai atgarsis J. Šliupo nedėdieninių prakalbų šenadorio svetainėse 1888 m. Lietuvos ir Amerikos laikraščiuose tilpo atgarsiai sujudimo, kurį sukėlė tos brošiūros paskleidimas (žr. "Varpo", 1891, N3, 1891 m. "Ven. L." N9). Daug rašė apie ją ir "Saulė." Neturėdams jos kompletų, negaliu pažymėti numerių.

Vytauto draugija pakriko, Algirdo gi draugija vėliau žymiai išaugo.

Boston, Mass., šv. Kazimiero 1889 m. 4-VII ('95 "V. L.," p. 180);

Plymouth'e, Pa., kun. A. Burbai, naujai susikūrusios lietuvių šv. Kazimiero parapijos klebonui, paėmus savo globon "Vienybę Lietuvninkų," to laikraščio redaktoriaus A. Turskio rūpesčiu sukurta Lietuviško Teatro

draugija, suvaidinusi parapijos naudai pirmąjį Amerikos lietuvių scenišką veikalą. Sekančių metų (1890) pradžioje ji pakriko, jos vyriausiam įkūrėjui pasitraukus iš "Vien. Liet." redaktoriaus vietos.

1889 m. pabaigoje Baltimore, Md., susikūrė Lietuvių Mokslo Draugija (žr. "V. Liet." 1890, N1 ir N2), vėliau turėjusi šakas keliose lietuvių naujokynėse.

1890 m.

1890 m. susikūrė 6 draugijos—5 susišelpimo:

Wanamie, Pa., Gedemino;

Pittsburgh, Pa., Jėzaus širdies, šv. Juozapo (dvi draugijos);

Philadelphia, Pa., šv. Antano, šv. Kazimiero;

Mahanoy City, Pa., Lietuvių Teatro draugija, sulaužusi 22 d. vasario teatrą (1890 "V. L." N8) ir pakrikusi.

Philadelphijoje tais (1890) metais susikūrė šv. Antano lietuvių katalikų parapija, vėliau šv. Antano draugijos vardu nupirkusi iš protestonų bažnyčią, pasiklaus delei iškilusių vaidų pakrikusi (1911 "Žv." N15).

1891 m.

1891 m. Amerikos lietuviai sukūrė 15 susišelpimo draugijų:

Shenandoah, Pa., šv. Jurgio Piliečių (Citizens);

Mahanoy City, Pa., šv. Liudviko;

Duryea, Pa., šv. Liudviko;

Philadelphia, Pa., šv. Antano, padėjusi susikurti ir to paties vardo parapijai (po dešimčiai metų pakrikusi);

Scranton, Pa., šv. Juozapo;

Glen Lyon, Pa., šv. Kazimiero;

DuBois, Pa. (dvi): šv. Kazimiero ir Saldžiausios širdies;

Elizabeth, N. J., šv. Kazimiero;

Chicago, Ill., Dievo Apveizdos, Gedemino ir Unija Lubelska (bendra su lenkais);

Grand Rapids, Mich., šv. Petro ir Povilo;

New Britain, Conn., šv. Kazimiero;

Cincinnati, Ohio, šv. Kazimiero;

Newark, N. J., šv. Jurgio.

New York, N. Y., tų metų pabaigoje M. Tvarauckas, buvęs "Gazietos Lietuviškos," paskiau "Unijos" leidėjas, su keliais brooklyniečiais sukūrė "Taworszistą akcijonieriszką," "New Yorko Gazietai Lietuwiszakai" leisti. Tas laikraštukas sustojo ėjęs po išspausdinimo keliolikos jo numerių. Apie tai galima pasiskaityti "Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvių" knygoje (p. 447-448).

Pittston, Pa., šv. Kazimiero parapijos choras, pagarsėjęs ir už parapijos ribų. 1917 m. pittstoniečių choras pasižymėjo savo dainomis tarptautinių dainų iškilmėse Washington'e, D. C.

Boston, Mass., Lietuviškų Muzikantų ('95 "V. L.," p. 180);

1892 m.

1892 metais susikūrė 10 parapijų: šv. Jurgio Chicagoje, šv. Juozapo Waterbury'je, šv. Trejybės Wilkes-Barre, šv. Mykolo Shamokine, šv. Kryžiaus Mt. Carmel'yje, šv. Juozapo Scrantone, šv. Petro Bostone, šv. Jurgio Clevelande, šv. Kazimiero Pittsburghe, šv. Antano Forest City, Pa., ir 24 draugijos:

Pittston, Pa. (trys): šv. Antano, šv. Juozapo ir Lietuvių Piliečių drauginis ir pašalpos klubas, įsigijęs savus namus su svetaine. "Jaunieji Dzimdžiai" arba "Wyomingo Klonio Juokdariai," to klubo nariai pagarsėjo ir tolimesnėse Amerikos apygardose savo sekmingomis vakarų propragomis. "Pitt. L. Ist.," p. 69-70.)

Mahanoy City, Pa., šv. Antano;

Mt. Carmel, Pa., šv. Kazimiero;

Forest City, Pa., šv. Antano;

Wilkes-Barre, Pa., Lietuvos Sūnų;

Luzerne, Pa., šv. Petro ir Povilo;

Edwardsville, Pa., šv. Izidoriaus;

Waterbury, Conn. (dvi): Algirdo ir Lietuvių Piliečių (Citizens) klubas;

Nanticoke, Pa., Jagėlos gvardija;

Boston, Mass., Lietuvių Rūbsiuvių Unija ('95 "V. L.," p. 180);

Jersey City, N. J., Algirdo;

Plymouth, Pa. (trys): Vytauto susiŕelpimo draugija, Vyskŕupo Motiejaus Valanĉausko skaitinyĉios (sk. skaityklos) draugija (ŕr. "V. L.," 1892, N27, p.327) ir Raŕliaviŕska Draugija, sudaryti luomai "lietuviŕkŕ literatŕ, kurie vien tik iŕ literatŕros duonŕ valgydami, galŕs kaipo specialistai iŕŕsilavinti toje dirvoje ir prisidŕs prie pakŕlimo mŕsŕ raŕtŕ." (ŕr. 1892 "V. L." N29, p. 341.)

Baltimore, Md., Koperniko draugija;

Chicago, Ill., tais (1892) metais susikŕrŕ irgi keturios naujos draugijos: ŕv. Jurgio, Keistučio, Lietuviŕ Pilieĉiŕ (Citizens) klubas ir Teatraliŕska draugija. ŕi draugija 4 d. liepos mŕn. 1892 m. suloŕŕ "Kovŕ po Grunvaldu" ir ŕadŕjo vaŕinŕti po lietuviŕ naujokynus, bet iŕ tŕ paŕadŕjimŕ niekas neiŕŕjo. (ŕr. 1892 "V. L." N28, p. 329 ir k.)

1893 m.

1893 m. susikŕrŕ dvi parapijos (ŕv. Baltramiejaus, Waukegan, Ill., ir ŕv. Onos, Spring Valley, Ill.) ir 19 draugijŕ, beje:

Hazleton, Pa., ŕv. Kazimiero;

Mahanoy Plane, Pa., ŕv. Jurgio Kareiviŕ (su kardais);

Philadelphia, Pa., ŕv. Juozapo;

Wilkes-Barre, Pa., ŕv. Trejybŕs;

Pittsburgh, Pa. (dvi): ŕv. Povilo ir Lietuviŕ Draugiŕ

Worcester, Mass. (dvi): ŕv. Kazimiero ir ŕv. Juozapo;

Spring Valley, Ill., Liet. Susivienyjimo kuopos draugija (iŕ buvusios lenkŕ Zwiŕzek'o Narodowy Polski ŕakos);

Forest City, Pa. (trys): ŕv. Jurgio Kareivio, ŕv. Stanislovo ir vysk. Motiejaus Valanĉausko. ŕi paskutinŕ draugija " uŕdŕjo mokyklŕ, kuriai iŕraŕŕ ganŕtinai knygŕ ir laikraŕĉiŕ (1893 "V. L." N43, p. 520). 14 d. spalio, 1893 m. draugijos naudai buvŕs balius (ib.);

Shenandoah, Pa., vysk. Motiejaus Valanĉausko skaityklos draugija (ŕr. "V. L." N2), ŕv. Antano ir ŕv. Vincento (trys draugijos);

Utica, N. Y., ŕv. Kazimiero;

Mt. Carmel, Pa., Pilieĉiŕ (Citizens) draugija ir ŕvaig-

ždės draugija "iš 10 šeimynų ir 15 pavienių vyrų... ką formališkai neužlaiko jokio tikėjimo" ("L. A. p. 30);

Shamokin, Pa., šv. Mykolo;

Kingston, Pa., šv. Petro ir Povilo;

Duryea, Pa., šv. Juozapo;

Overbrook, Pa., seminarijoje, padedant Mt. Carmel, Pa., parapijos klebonui kun. J. Žilinskui, sukurta Lauryno Ivinsko Lietuvių Amerikoniškai Europiška draugija surengti lietuvių skyriui 1900 m. Paryžiaus parodoje. (Žr. 1894 "Varpo" N4; Am. L. Kr. p. 182-4).

Baltimore, Md., šv. Kazimiero Kareivių;

Brooklyn, N. Y., šv. Jurgio;

Chicago, Ill. (trys): šv. Jono Krikštytojo, Simano Daukanto ir Muzikantų draugija, greit pakrikusi (I. Ch. L., p. 10);

1894 m.

1894 m. susikūrė dvi parapijos: Worcester, Mass., šv. Kazimiero ('23 "Žin.," p. 32) ir DuBois, Pa., šv. Juozapo. Draugijų susikūrė 38:

Lawrence, Mass., šv. Lauryno—kun. J. Žebrio paraginimu ('94 "V. L.," p. 35);

E. St. Louis, Ill., šv. Juozapo, Jėzaus Širdies;

Homestead, Pa., šv. Juozapo, šv. Antano—bendra ir lenkų ('16, "A. L. K. M.," p. 332);

Mt. Carmel, Pa., šv. Ražančiaus—vaikinių draugija;

Shamokin Pa., Lietuvos Vyrų—greit pakrikusi;

Ansonia, Conn., šv. Kazimiero;

Scranton, Pa., šv. Stanislovo;

Minersville, Pa., šv. Vincento;

Pittston, Pa., Lietuvių Orkestro (Beno). Tai buvęs vienas geriausių benų rytinėj Penssylvanijoje" ("Pitt. L. Its.," p. 47);

Pittsburgh, Pa., Vytauto Kareivių (su kardais ir uniformomis);

Mahanoy City, Pa., šv. Kazimiero Jaunikaičio. "Nariui apsivedant draugija davusi 50 dol." ("L. A.," p. 47);

Shenandoah, Pa., United Mine Workers—Susijungusių Angliakasių—šaka, iškart ėjusi "su anglais," bet
(Bus daugiau.)

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

(1868—1900)

I. Jungtinių Valstybių ateivybės biuras apie lietuvius. Kiek pinigų išeiviai išvežė iš Lietuvos? Knygų "Amerika" autorius apie išeivių padarytąją tėvynei skriaudą ir naudą. A. Jakštas 1903 m. apie išeivijos įtaką Lietuvos žmonių tautinei sąmonei. Ateivybės biuro statistika apie lietuvių ateivių išmokslinimą. Rusų valdžios atsakomybę už Lietuvos žmonių tamsumą pripažįsta rusas juristas-rašytojas grafas Leliva. Jo veikalas rusų ir lietuvių kalboje.

Nuo 1868 metų lietuviai kas kart didesniais būreliais ėmė plaukti į šiaurės Ameriką, bet Jungtinių Valstybių ateivybės biuras tik 1899 metais pradėjo juos užrašinėti kaip atskiros tautos išeivius. Pirmiaus visi ateiviai iš Rusijos viešpatystės buvo užrašomi rusais ar lenkais. Štai Jungtinių Valstybių ateivybės biuro skaitlinės apie lietuvius atkėlavusius 1899-1914 m.:

Metai:	Vyrų:	Moterų:	Išviso:
1899	5,291	1,567	6,858
1900	7,683	2,628	10,311
1901	6,499	2,316	8,815
1902	8,576	3,053	11,629
1903	10,721	3,711	14,432
1904	8,854	3,926	12,780
1905	13,842	4,762	18,604
1906	9,429	4,828	14,257
1907	18,716	7,168	25,884
1908	8,522	5,198	13,720
1909	10,284	4,970	15,254
1910	15,360	7,354	22,714
1911	10,473	6,554	17,027
1912	8,098	5,980	14,078
1913	16,069	8,578	24,647
1914	12,282	9,302	21,584
Viso	170,699	81,895	252,594

Sulyg šitų skaitlinių daug mažesnė pirmųjų 30 metų (1868-1898) lietuvių ateivija neviršijus 100,000. Apie tiek jų tesuskaito ir "Lietuviai Amerikoje" knygos, atspausdintos 1899 m.

Kiekvienas, keliaujas į tolimą šalį, pasirupina turėti su savim šiek tiek grašio. ...Lietuvių ateivių rekordai

valdiškose įstaigose parodo juos atsivežus grynais pinigais ir ateivybės inspektoriams parodžius — dešimties metų laikotarpyje (1905-1914) — iš viso 3,519,455.00 dolerių. Jungtinių Valstybių ateivybės inspektorių surašomi lietuviai ateiviai turėję:

Metai:	Viršaus \$50 turėjo:	Mažiaus \$50 turėjo:	Viso dolerių:
1905	531	14,935	224,219
1906	379	10,970	165,558
1907	585	20,900	271,867
1908	332	10,142	142,650
1909	467	11,712	179,953
1910	805	16,958	391,798
1911	652	13,006	336,807
1912	590	10,552	299,534
1913	1,166	17,916	504,884
1914	1,056	15,249	427,564

Iš viso 1905-1914 m. parodyta 3,518,455 doleriai.

Žinant, jog kellonės lėšos atsiėjo kiekvienam ne mažiau 100 rublių, tame (1899-1914) laikotarpyje išėiviai lietuviai išvežė iš Lietuvos 25,259,400 rublių (apie 13 milijonų dolerių). Jungtinių Valstybių įstaigose užrašyta ir kas apmokėjo lietuvių ateivių kellonės lėšas nuo 1908 metų. Kellonę apmokėjo:

Metais:	Patys:	Giminės:	Svetimi:
1908	7,967	5,639	114
1909	10,692	4,460	102
1910	14,004	8,538	172
1911	9,259	7,688	80
1912	7,221	6,784	73
1913	13,833	10,681	133
1914	9,182	12,259	143
Viso	72,158	56,049	817

Knygų „Amerika“ autorius, pakartojęs valdiškas skaitlines apie ateivius lietuvius, prisimena, jog „išėiviai daro skriaudą savo šaliai nevien išvežamais pinigais, bet ir išnešama savo darbo jėga.“ Išėję iš savo šalies žmonės padaro tai šaliai skriaudą ir tuomi, kad apsigyvena svetur, kur gamina turtus kitoms tautoms, kur kitų elles papildo savo kudikiais, o tie jų kudikiai, jei gimtų Lietuvoje, būtų Lietuvos ateities žmonių prieauglis“ (p. 132).

Iš valdžios darytojo lietuvių ateivių sąrašo sužinome, jog kone penkta jų dalis grįžę tėvynėn arba antru kart atvažiavo. Tad galima sutikti su „Amerikos“ knygomis, jog 1899-1914 m. atvažiavusieji lietuviai sudarė

Amerikoje bent 70,000 šelmynų, nes "musų žmonės at-eina Amerikon budami jauni ir svelki, tokiame amžiuje, kada apsisvedama ir pradedama gyventi šelmynomis" (p. 317).

Irgi išeiviai, sulyg viršminėtų knygų autorių, tampa kulturiškesni, daug ko pramoksta, ko Lietuvoje ir prie geriausių sąlygų nebutų galėję padaryti. Daugelis prasi-gyvena, įgyja turtus, kas irgi nebutų buvę galima tėvynėje. Gi ir grįžtantieji Lietuvon "pargabena šiek tiek gero į savo tėvynę." Nevienas esą pareina persi-ėmęs netikusiais svetimų šalių papročiais, bet abelnai imant, Amerikoje buvę lietuviai parneša tėvynei nemaža ir naujo, ko yra patyrę ir pramokę Amerikoje (p. 132).

Pakartojus tas buvusio amerikiečio lietuvio rašytojo mintis, prisimena man Adomo Jakšto-prelato Dambraus-ko raštas, kurį pirm trisdešimties metų pagarsinau "Dirvos-Žinyno" (1903, N1) žurnale.

Savo "Lietuvių Balse į jaunąją kartą Lietuvos didž-ponių, dvarponių ir bajorų" tas uolus nuo "Aušros" lai-kų musų tautos darbininkas mėgina įtikinti ir lenkiškai kalbančius Lietuvos gyventojus, jog lietuvių tautinis ju-dėjimas tai ne chimera arba dar tokis judėjimas, kurį galima užslopinti.

... "Todėlgi drįstame pasakyti",—rašo Jakštas,—jog periodas nuo 1863 lyg gadynei, kada lietuviai atgaus spaudos laisvę (mano pabraukta—A. M.), lietuvių reika-luose užsirašys, kaip spartaus lietuvių brendimo tau-tiškoje pakraipoje. Tikrai, kad rusiškoji valdžia ne-butų nusitvėrusi niekingo projekto užmesti lietuviams savo graždanką, Lietuvos žmonės nėjokiu budu nebutų galėję taip išsilavininti taip trumpame laike, kaip tai re-gime dabar. ...

Tą lavinimos saupažinties ir tautiško skirtumo lietu-viuose tvirtina dar labiaus nepertraukiami santikiai iš-eivių į Angliją ir Ameriką su tėvynėj pasilikusiais gi-minėmis ir pažįstamais. Tanki korespondencija su už-sieniu, pasakojimai grįžtančių į tėvynę brolių apie laisvę už okeano, apie lietuvių susirinkimus ir paskaitas, ant galo skaitymas per suvirš 20 metų patriotinių, turinin-gų, rusų cenzūros neapkarpytų spausdinių—visa tai pa-darė, jog lietuviai per paskutiniuosius 20 metų savo išsilavinime pažengė daug toliaus, negu kitose aplin-kybėse būtų galėję pažengti per visą šimtmetį. ..."
("Dirva-Žinynas," N1, 1903, p. 13-14.)

Tiek padėjusių, sulyg Jakšto, tėvynės pažangai lietuvių ateivių skaitliuje Jungtinių Valstybių valdininkai užrašė beraščių ir analfabetų labai didelį nuošimtį.

Štai valdiška atskaita apie lietuvius ateivius, nemokėjusius rašyti, taipgi nei raldžių nepažinojusius.

Metai:	Skaito, bet nemoka rašyti:	Nei skaito nei rašo:
1899	32	2,048
1900	44	2,977
1901	402	3,635
1902	612	5,169
1903	712	5,487
1904	682	5,523
1905	2,133	7,606
1906	1,041	6,934
1907	1,017	14,256
1908	394	7,112
1909	437	7,806
1910	1,076	10,446
1911	612	8,009
1912	519	6,463
1913	932	10,245
1914	707	9,001
Viso	10,352	112,717

Vadinasi kone pusė ateivių nemokėjo nei skaityti nei rašyti. Nereikia čia daug pasakoti, kad už mūsų žmonių tamsumą negalima jų kaltinti. Kalta yra rusų valdžia, ilgus metus Lietuvą spaudžiusi ir draudžiusi jos žmones nuo mokslo šviesos. Paklauskite pačių rusų rašytojo grafo Lelivos žodžių apie tą Lietuvos žmonių spaudimą:

“Nepaprastas valdžios spaudimas, pradžioje šeštų dešimtų metų, užgriuvęs ant šiaurvakarių krašto, išskyrus iš jo sudėjimo tris baltrusiškas gubernijas ir pravedus jas, kaip ir kitur, tik po valdžia gubernatorių, susikrovė ypatingai ant Vilniaus general gubernatorystės, apimančios vieną beveik etnografišką Lietuvą. Tokiu būdu lietuvišką tautą trisdešimts suvirš metų sunkina našta taip sunki, kokio neneša ant savęs nė kokia kita tauta ir nė koks kitas kraštas rusiškoje viešpatystėje ir nė viena tauta visoje Europoje. . . .

Lietuvių tauta jieško mokslo, šviesos ir stengiasi įgyti apšvietimą. Bet ji neturi mokyklų, nes mokykla paremta ant svetimos ir nesuprantamos kalbos ir turinti prie to daugiausiai pašalinius, visai neapšviečiančius siekius, tiktai kankina lietuvių vaikus ir žeidžia juos iš dvasiško atžvilgio. Locnomis iegomis ir pragumais užveda atskiros tėvų kuopos—sodiečių paslaptas mokyklas savo sodžiuose, kur jų vargingi vaikai galėtų

pramokti skaityti ir rašyti savo prigimtoje kalboje. Čionai žiemos laike, kada nėra darbo laukuose, slapta mokinas šitie mėlynakiai ir baltaplaukiai lietuvių vaikeliai, su slapčia baime dairydami į duris ir visados laukdami, kad štai pasirodys kasžinkas ir visus juos iš čia išvalkys. Ir štai tas kasžinkas pasirodo neretai, iš nežinių, staiga, su epoletais, su skambančiais pentiniais, kartais su tokiau baisiu rungu rankose, ir visus juos išvaiko, jų mokytoją suima ir visas jų knygeles, taip jiems mielas ir brangias, pagriebia ir kasžinkur su savim išveža. . . .”

Grafas Leliva 1895 metais lankėsi Amerikoje tarpe rusinų, bene Rusijos valdžios pasiųstas. Per rusinų savaitraščio “Svobodos” redakciją kun. J. Žiliui ir man teko sueiti į pažintį su juom. Kaip abelnai rusų valdininkai ir grafas Leliva plačiai gyveno ir jam nepriekdavo kaip kada grašių.

Geral apmokėtas jis parašė knygas “Položenije Litovskago Naroda v Ruskom Gosudarstvie,” kurios buvo išleistos rusų kalboje anų dienų Amerikos lietuvių kunigų ir paskleistos su siekiu, kad sumažinus rusų spaudą ir paskubinus mūsų spaudos grąžinimą. Klierikas A. Kaupas išvertė tą veikalą lietuvių kalbon, o man prislėjo jį atspausdinti. ...“Padėjimas Lietuvių Tautos Rusų Viešpatystėje” išėjo 1896 m. “Garso Amerikos Lietuvių” spaustuvėje.

II.

II. Išėlvijos pradžia. "Lietuviai Amerikoje" knygoje klaidingų žinių priežastis. Kun. Skrupinskas. Atėivių vargai pasak "Ausros" korespondentų. 1903 m. Dr. Šliupas apie savo vargus. "Pittstono Lietuvių Istorija", apie lietuvius Pennsylvanijos miesteliuose.

„Metus 1868 mes notuojame kaipo metus pradžios lietuviškos emigracijos (sk. išėivijos) į Ameriką“, rašo Jr. Jonas — kun. J. Žilius savo „Lietuviai Amerikoje“ knygoje (p. 12). Paminėjęs paskui S. Daukantą 1688 m. išėivius, paskiaus Kosčiušką ir 1850 m. nenusisėkusį lietuvių pasiryžimą pasiekti Ameriką, autorius rašo apie „vieną iš pirmutinių lietuvių apsigyvenusių Amerikoje kun. Andrių Strupinską marijavitą (sk. marijoną) iš Marijampolės vienuolyno. Pasak Jr. Joną, šis kunigas apsigyvenęs „mieste Chester, ties New York'u, klioštoriuje metuose 1866.“

Man teko nemažai padėti kun. J. Žiliui (tuomet dar Žilinskas) renkant „Lietuviai Amerikoje“ knygoms žinias, ir žinot, kaip nemaža klaidų išiskverbė, kol tas veikalas atspausdinta.

Spaudinant knygas autoriui, ėjusiam klebono pareigas savo parapijoje ir kitose misijonieriausiam (per atlaidus), nebuvo galimybės gerai prižiūrėti korekturą, kurią darė patys raičių statytojai. Taipgi per daug jo pasitikėta korespondentais, suteikusiais žinias. Knygoje „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organi-

zuotės Sukaktuvėse” turėjau progos pataisyti nevieną Jr. Jono paleistų klaidimančių žinių (apie Shamokino, New Yorko ir k. naujokynes). Čia irgi reikia pasakyti, juog jokio „Chester miestelio” nėra netoli New Yorko. Sulyg Catholic Directory, oficialų Š. Amerikos katalikų leidinį, kun. A. Strupinskas gyvenęs netoli New Yorko prie šv. Raimundo bažnyčios (dabar Bronx'e, New Yorko miesto dalyje).

Kun. Strupinskas rašęs laiškus pas gimines išgirdamas Ameriką... Po Lietuvą pasklydę žinios apie apie Amerikos gerovę, kurią išgarsinti padėję ir lietuviški žydai išeiviai. Daugumas apsisivylę, kelionėj ir pradžioj gyvenimo Amerikoje turėję daug vargo matyti. (ib. p. 14).

Atkeliavę Amerikon lietuviai išlipdavę New Yorke ir čia jų vargai prasidėdavę. „Neturėję jokių prietelių, suvis nesuprato kalbos, nežinojo kur eiti, kaip prašyti darbo... Daugumas, kad nemirtų badu, eidavę po miestą elgėtauti. Ant nakvynės visi sueidavę į kokią pašiurę. Keliatas gavę darbus pas farmerius. Kiti per agentus gavę darbus prie tiesiamų Philadelphia, Reading ir Delaware Lackawanna and Western geležinkelių. Prie šitų geležinkelių tiesimo dirbdami pirmieji lietuviai išeiviai susispietė mažais bureliais Penmsylvanijos valstybės miesteliuose: Shamokin, Mahanoy Plane — Pliauberyj, Shenandoah, Danville*) Plymouth, Pittston ir tt. kietųjų anglių kasyklų apygardoje.

*) 1871-2 metuose Danville buvo skaitlingiausia lietuvių naujokynė Amerikoje, buvę čia apie 200 lietuvių vyrų („Liet. Am.” p. 24).

New Yarko didmiestyje likusieji lietuviai pirmiausiai gavo darbus suvėjų dirbtuvėse ir čia jiems sekėsi. Su laiku ir artimo Brooklyno cukraus dirbtuvėse daugelis musiškių gavo darbus.

Sunkios, labai sunkios buvo lietuvių gyvenimo sąlygos pirmas dvi dešimtis metų nuo pradžios emigracijos į Ameriką. Tos šalies kalboje neišsilavinę, amatų jokių nemokėdami, Lietuvos buvusieji žemdirbiai tegalėjo uždarbiauti kaipo žemiausios rušies darbininkai, dirbdami sunkiausius kitataučių vengiamus darbus. Vaizbos sritis irgi ilgai musiškiams buvo nepasiekiamą, jei neminėsim šian ir ten atsiradusio karčiamninko arba taip vadinamo siuvėjų šapos kontraktoriaus (New Yorke, Baltimorėje ir Philadelphijoje).

* * *

Apie pirmųjų lietuvių ateivių vargus Amerikos didmiesčiuose vaizdžiai rašyta 1885 m. „Aušroje“ N. 1 — Gromatose iš Amerikos .

„Kada aš ir burys lietuvių atvažiavome į miestą Naują Jorką ir apsistojome Castle Garden'e, tuojau atvyko guvus vyrai kviesti mus pas save į gospadą. Gerai būtų pakeleivingam žmogui mieste turėti gospadą, juk yra neparamku atgulti ant aslos, itin prišmeižtos Castle Gardene, bet kad tai ateivis galėtų mieste pigiai apsigyventi! Tie, kurie jį kviečia į namus, reikalauja už nakvynę ant dienos po du doleriu, o ką suvalgytum pas juos, tai jie skiriamai parokuos... Praščiausias valgymas del vienos savaitės apsirokuoja į 4 dolerius... brangumas įvairių

daiktų dėl europėno yra neišpasakomas. Už tai daugumas, iki prasižiuri mieste, pasilieka su daiktais minėtame Castle Garden'e... Prasideda ieškojimas vietų ir darbo. Ne vienas prašvilpina beieškodamas savo paskutinį skatiką, ir jausdamas alkį, kęsdamas plikį eina melsti mylestybos pas perkupčius, kurie tyko galutinai tą vargšą apgrandinti, ir jei suteikė kokią urkštynę gerai, o jeigu ne, tai keliauk vėl sveikas į miestą ir stipk badu arba eik vogti... Atkeliavusieji į Ameriką lietuviai, kurie nemoka angliškos kalbos, nei turi pinigų, gana vaiposi ir gailinasi... Tiems, kurie keliatą metų pirmiaus čia atkeliavo ir jau prasigyveno, eina ne blogai, o ir tai ne visiems. Gailu yra skaityti raštus, kurie išgiria Ameriką prastam žmogui ir vyriausybė turėtų pasirupinti apdrausti anuos raštus, kadangi jie ne vieną yra supaikinę ir nuvarę į pikčiausią bėdą”...

Tas pats rašytojas 1903 m. „Varpo” N. 3-me rašė:

„Atvykęs į Ameriką... pliumtelėjau lyg į vandenį. Mokslus pabaigti nebuvo pinigų ir angliškos kalbos nemokėjau. Aršiausia, kad nemokėjau jokio amato. Apsidairęs po New Yorką, jokio lietuvio ten gyvenančio nesuradęs, — nuėjau į darbo biurą ir pasisamdžiau pas farmerį už berną Oxfordo pavieta, New Yorko valstybėje. Butų viskas gerai įvykę, jeigu ne mano švelnios, nors didelės rankos, nepratusios čiupinėti kietus daigtus. Atsirado baisios puslės: ant vienos plaštakos ir pirštų — 24, o ant kitos 25; negalėjau nei pirštų sulenkti, o ir skausmas

nepakeliamas buvo. O čia norėjau korespondencijas rašyti į „Aušrą“, teip-gi laiškus pas...”

Apie savo „Gromatas iš Amerikos” 1885 m. „Aušroje” šl-pas tęsia:

...„keletas jų „Aušroje” patilpo, nors jau paskutiniąją talpinti redakcija nebeišdrįso, nes ta tos korespondencijos sukėlė baisų klegėsį tarp Lietuvos ilgaskvernių” (sk. kunigų Red.).

Netrivojau ilgiaus. Pametęs darbą, pėkščias nuėjau keliatą mylių, nešinas savo manta ant kupros lyg Lietuvos kromininkas žydelis ir atsiduriau aplinkėse Newburgho, kur po keliatos dienų poilsio stojau dirbti į plytynyčią. Tas darbas dar labiau mano rankas sužeidė. Todėl metęs darbą vykau į New Yorką, kur ketinau mokintiesi bent kokio amato. Ir iš tiesų pristojau prie barzdaskutystos, kurioje prasilavinęs, su kitu pus-lietuviu iš pusės įsitaisęs buvau jau savo „balbiernę”, kaip štai susiduriau su lietuviais, o vėliaus su M. Tvaraucku, su kuriuomi iš draugės ėmėmės leisti „Uiiją”, kurią beleisdamas pramokau zecerianti... Nors buvau žadėjęs, išvažiuodamas iš Prusų, „Aušrą” toliaus redaguoti iš tolumos, tačiaus atvykęs į Ameriką veikiai pamačiau, kad mano aplinkybės nepavelyja man tatau daryti. Traukė „Aušrą” toliaus jau kitos rankos... Norėjau bent Amerikoje „Aušrą” praplėsti. Rods radęsi buvo kelio-lika prenumeratorių, bet ir tų daugelis neatlygino už ką jie buvo skaitę, ir todėl iki „Aušra” buvo gyva, mažą jai pinigiską pagelbą aš tegalėjau suteikti”...

Sunki pirmųjų lietuvių padėtis Pennsylvanijos angliakasyklų miesteliuose, kur daugiau-

siai jie surado darbus, aprašyta knygoje „Pitts-
tono Lietuvių Istorija”.

Autoriai nusiskundžia:, dar ir šiandien se-
neliai su ašaromis prisimena anas pirmų metų iš-
eivijos dienas, kuomet airiai skaldydavo akmeni-
mis jų galvas, arba su didžiausia panieka stum-
dydavo viens nuo kito, iki pagalios vargšas lie-
tuvis nuvirsdavo kur gatvėn, o airiukai iš to tu-
rėdavo didelio juoko. Policija dažniausiai tokiuo-
se įvykiuose užmerkdamo akis, nes ir patys po-
licistai garsiai kvatodavo, kad iš „polianderių”
krečia negailestingus šposus...”

Be anglies kasyklų kitokių darbų nebuvo.
Kasyklose ir praščiausią darbą buvo nelengva
gauti...

Vietiniai gyventojai, ypatingai airiai į atei-
vius žiūrėjo kaip į kokius laukinius žmones...
Airių nėtik vaikai, bet ir suaugę žmonės, gat-
vėse į praeivius akmenimis mėtydavo; neapkę-
davo, didžiausioj paniekoj laikydavo. Kasykloj
airis mainieris, paėmęs lietuvių pagelbininką, vi-
sapusiškai jį išnaudodavo. Negana, kad vadina-
mas leiberis visus jo darbus turėjo atlikti, bet
dar ir jam priklausančią užmokestį sumažinda-
vo...

Lietuviams pasirodžius vertelgystėje, airiai
darydavo visokias pinkles... S. Ramanauskas į-
sisteigė alinę, manydamas iš to turėsias pragy-
venimą. Tuojaus pasirodė airių pavydas. Kad
pakenkti Ramanauskui jo bizny, gauja airių
mušeikų į jo alinę ateidavo ir alų uždyką išger-
davo.. Nuo jų ir iš miesto apsaugos nebuvo ga-
lima tikėtis. Neapsikęsdamas Ramanauskas pra-
dėjo organizuoti lietuvius. Kada jau surinko

apie 12 jaunų smarkių vaikinų, juos šiek tiek apginklavęs, laukė airių mušeikų. Tiems irgi gana dideliame skaitliuje pasirodžiusius, prasi-dėjo „karas“. Airiai gerai gavo į kailį, nuo to laiko jie buvo jau ramesni...

Vokiečiai katalikai lietuviams buvo palan-kūs, todėl pas juos pirmieji lietuviai apsigy-vendavo. Už kambarius, skalbimą ir duonos ke-pimą šeimininkei mokėdavo po penkis dolerius mėnesiui. Valgius reikėjo patiems pasigaminti. Prie to dar reikėjo turėti savo lovas, paklodus, reikalingus rakandus kambariuose ir viską, kas tik buvo reikalinga namuose. Šeimininkė į jų kambarių tvarką nesikišdavo.

Atvykus į Pittstoną Magdei Norbutaitei, lietuviai vaikinai susitarė sudaryti lietuvių pa-vienių šeimą su Norbutaite gaspadine. Tuo tiks-lu pasiėmė namą prie Lambert gatvės, kur pri-silaikė vienuolika lietuvių. Ta pavienių šeima neilgai išsilaikė, nes Norbutaitė ištekėjo už Prano Kemežo ir išvyko į Nebraskos valstybę...”
(P. L. I. p. 13)

III.

III. Organizuotės pradžia. Kunigų Končiaus ir Juškevičiaus vargai su lenkais bendroje Shamokino parapijoje. Šenadorio lietuvių šv. Kazimiero parapija. "Gazietas Lietuviška" ir "Aušra" apie šenadoriečių vaidus ir bylas su lenkais ir lenkininkais prasidėjusius 1877 metais. "Lietuviai Pennsylvanijoje" apie tas bylas, sudratinusias Amerikos lietuvių pasiryžimus. Brolis Augustinas susipratusių lietuvių vadas ir tautinės sąmonės palaikytojas. New Yorko (1881-4) ir Brooklyno (1882) bendrose parapijose įvykiai sustiprina lietuvių tautinį susipratimą. Lietuvių darbininkų reakcija prieš lenkininkus. "Vienybė Liet." pašiepia biznierių polonizmo skleidėjus.

Pirmuose ateivijos metuose lietuviai, išsklaidyti po plačios Amerikos miestus ir miestelius, gyvenimo aplinkybių verčiami sugyveno su lenkais ateiviais. Su jais kurė draugijas ir parapijas. Pirmosios bendros lietuvių lenkų draugijos tai šv. Kazimiero šenadoryje 1872 metais ir šv. Vaitiekaus Shamokine 1871 metais sukurtos. Shamokino ir Shenandoah'rio miesteliuose ir jų apygardose iškart buvęs didžiausias lietuvių skaitlius. Danville, į šiaurę nuo Shenandoah'rio ir netoli Shamokin, 1871-2 metais buvo didžiausia lietuvių naujokynė. Čia geležies dirbtuvėse dirbė apie 200 lietuvių. Bet dirbtuvę perkėlus kitur, lietuviai iškriko po Schuylkillo ir Luzernės apskričių miestelius dirbti angliakasyklose. „Lietuvių Amerikoje“ autorius teisingai patėmija, kad „iki 1879 metų šamukai užėmė bene tik vieną pirmutinių vietų tarp lietuviškųjų Amerikos kolonijų (p. 23).

Kas teisybė tai teisybė, bet visai klaidinga to paties autoriaus (p. 23) paleista žinia, buk M. Tvarauskas „uždėjo Shamokine pirmą lietuvišką laikraštį Amerikoje — „Lietuvišką Gazieta“. Tą laikraštį Tvarauskas išleido New Yorke į 5 metus po sudegimui jo spaustuvės Shamokin'e. Pats autorius šitą klaidą atitaisė 1900 m. „Suskaitoje visų lietuviškų knygų, atspausių Amerikoje“, paduodamas tikrą išleistuvės vietą ir metus (p. 27).

Pirmoji bendra lenkų lietuvių sukurta (1871 m.) šv. Vaitiekaus, Shamokine, Pa. draugija pasiliko lenkų organizacija, antroji — šenadoriškė šv. Kazimiero draugija, susikurusi 1872 m., pasiliko grynai lietuviška, 1891 metuose lenkams atskilus ir palikus lietuviams charter'į ir išdą. („Liet. Am. p. 39).

Pirmą, grynai lietuvišką, šv. Kazimiero draugiją sukūrė lietuviai New Yorke 1875 metų pradžioje. Apie jos pirmosius įkurėjus plačiau aprašyta „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvių“ knygoje (p. 461-485). Čia reikia tik pridėti, kad ir toji draugija, susijungusi su šv. Juozapo pirmutine Brooklyno lietuvių organizacija, jau pakriko sudilus abiejų draugijų išdui, bemokant mirties ir ligų pašelpas.

Pirmose bendrose lietuvių lenkų parapijose — šv. Vaitiekaus Shamokine ir šv. Kazimiero Shenandoah'ryje, iškilę ginčai greitu laiku virto tautiniais susirėmimais, turėjusiais didžiausios įtakos Amerikos lietuvių tautinei sąmonei sužadinti. Shamokine tas lietuvių lenkų vaidų gaisras liepsnojo 1874-1876 m., o šenadoryje 1877-

1880 m. iš Shamokino dėliai lenkų šiurkštumo ir fanatizmo, turėjo pasitraukti du lietuviu kunigu (Končius ir jo įpėdinis Juškevičius), praskaltusiu vien tuomi, kad juodu stengėsi patenkinti lėtąją ir nuolaidžią lietuvių parapijiečių daugumą, skelbdami Dievo žodį jų prigimtoje kalboje.

Reikia čia keliatą žodžių tarti apie tų pirmųjų už lietuviškumą nukentėjusių kunigų veiklą.

Didei išmokslintas ir energingas žemaitis, kun. Petras Končius, 1874 m. mėgino sukurti Shamokin'e, Pa. lenkų lietuvių parapiją. Lietuviams dvasinį patarnavimą jis teikė jų kalboje. Vietos lenkams jauno kunigo lietuviškumas buvo nepakenčiamas. Kun. Končius, matydamas, kad iškilusi atšaiži tautinė neapykanta gali užkenkti jaunai parapijai, pasitraukė iš Shamokino į Baltimore, Md., kur sukurė šv. Stanislovo lenkų parapiją. Iš čia jis važinėdavo po visą rytinę Ameriką į lietuvių apgyventas vietas klausytų velykinės išpažinties.

Kun. Končius paėjo iš Žemaitijos, Telšių apskrities, Kantaučių parapijos, Purvaičių kaimo. Buvęs kleriku Vilniaus dvasinėje seminarijoje, per lenkmetį turėjo bėgti iš Rusijos. Mokinosi Romoje jezuitų akademijoje ir, ją baigęs su teologijos daktaro laipsniu, savo geradarių jezuitų padedamas, dar mokinosi teisių Paryžiaus Sorbonos universitete, paskui atvykęs Amerikon, iššvėstas į kunigus Milwaukee vyskupijoje, 1871 metais. Sulyg oficialio Baitimorės vyskupijos kurijos pranešimo Lietuvių Konsu-

latui New Yorke kun. Končius klebonavęs šv. Stanislovo parapijoje nuo 1875 iki 1886 metų, kuomet jis pasimirė šv. Juozapo ligoninėje. Prof. M. Biržiškos primestoji (Musų Raštų Istorijoje) pirmiems Amerikos lietuviams kunigams mažuma „kultūros ir moralinės vertės“ (sulyginant su pirmo ar antro kurso ex-studentu J. Šliupu) jokių budu negalima pritaikinti šitam kunigui, nors jis pirmas nenorėjo prašyti leidimo (facultates) klausyti New Yorko lietuvių išpažinčių (1885 m.) nuo vietos „šv. Traicės parapijos draugijos“ sekretoriaus J. Šliupo, bet tuo reikalu kreipėsi į arkivyskupijos kuriją*)

Vilniškis kunigas Juškevičius, po lenkmečiui ištremtas Samaron, per Sibirą pasiekė tolimą Braziliją. Deliai kalbų nemokėjimo negalėdamas tenais eiti kunigo pareigas, jezuitų patiriamas ir rekomenduotas atvyko Chicagon 1869 metais ir čia vyskupo įgaliotas sukūrė pirmą lenkų šv. Stanislovo parapiją. Ta parapija ilgus metus buvo didžiausia visoje Amerikoje.

Kada sunkiausiai parapijos kurimo darbai buvo atlikti, atsirado pavyduolių, ir šešių dešimtų metų senelis kunigas „litvinas“, neapsikęsdamas visokiomis intrigomis, užleido vietą vienuoliams lenkams.

Išsikėlęs iš Chicagos 1871 metais kun. J. Juškevičius darbavosi tarp lenkų Watertown, vėliaus Winona apygardose, Minesota valstybėje. 1874 m. rudenį atvyko į Shamokin, Pa. ir čia tęsė kun. Končiaus pradėtą darbą prie kuri-

*) Slgk. „Spaudos L. ir Am. L. Org-ės Sukaktuvėse“ p. 477-480.

mo lenkų-lietuvių parapijos. Viskas buvo gerai, kol nepastatyta bažnyčios. Kaip veik sunkiausiai parapijos kurimo ir bažnyčios statymo darbai buvo atlikti, tuojaus prasidėjo lenkų rugojimai, kam klebonas sakęs lietuviškus pamokslus. Lietuvių vyrų Shamokin'e anuomet buvę daugiau negu lenkų, tik didžiuma jų buvo vedę lenkes pačias. Lietuviai parapijiečiai parėmė kleboną, pagerbiantį jų tautinį skirtumą, bet lenkai ėmė net klebonijos langus daužyti. Ir vėl senam kunigui reikėjo pasišalinti. Jis 1876 m. išėjo į Scrantono vyskupiją, kur Nanticoke mieste sukūrė lenkų parapiją ir pradėjo statyti bažnyčią. Ir iš čia pasitraukęs mirė Chicagoje.

„Historya Polska w Ameryce” labai gražiai aprašo, vien pagyrimo žodžiais, kun. Juškevičiaus veiklą. Ir šitam kunigui suvis netinka prof. Biržiškos paleisti „Musų Raštų Istorijoje” pasmerkimo šuviai dėliai mažos kultūros ir moralinės verties. Plačiau apie tuodu kunigu galima pasiskaityti knygoje „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės” ir „Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesijonalai” (t. I), taipgi Kruszkos „Historya Polska w Ameryce”.

Shenandoah'rio lietuviai, sekdami kaimynų šamokiniečių pavyzdį 1874 m. apipirkę žemę pastatė medinę šv. Kazimiero garbei paaukotą šventynę. Ta pirmoji vienu lietuvių aukomis pastatyta bažnyčia (tik vienas lenkas aukojęs 5 dolerius) parapijos įgaliotinių buvo įregistruota valstybės ir vyskupijos įstaigose lenkų vardu — polish church.

Šenadorio apygardoje anuomet buvo kelias taip vadinamų Lietuvos šunponių, svieto pereigų, pabėgusių svetur valsčiaus raštininkų, vaitų ir kitų. Jiems lenkiškumo giesmę giedoti padėjo keli vyrukai, lenkes pačias vedusieji, taipgi vienas kitas biznerielis, kuriam rupėjo pasipelnyti iš kuodidiesnės klijentėlės (ž. Sp. L. ir Am. L. Org. p. 429, 450-51). Nuolaidus klebonas, jiems pataikavęs, vėliaus teisinosi „Lietuvių Amerikoj“ autoriui: „kas gi tada mislijo apie lietuvystę ir jos prisikėlimą“... („Liet. Am. p. 34).

Norėdamas visiems įtikti klebonas kun. Strupinskas greitai laiku turėjo pasitraukti. 1877 metais, jo vieton vyskupijos valdžia nuskyrė tikrą lenką, kun. Lenanrkevičių. Dėliai nesaikymo lietuviškų pamokslų tuoj prasidėjo vaidai; šenadoriškiai pasidalijo į naujalenkius ir tikrus lietuvius. Šie atsimindami, kaip Shamokino lenkai išsibodėjo savo lietuvius klebonus, irgi padarė skandalą, tik jie nedaužė, kaip lenkai, klebonijos langų, bet užbarikadavo bažnyčią nuo klebono ir jo šalininkų lenkų ir naujalenkių. Išliko peštynės, suareštuota suvirš 100 lietuvių; prasidėjo daugybės bylų pas vietos taikos teisėjus (justice of the peace). Kitos bylos pasiekė augštesnių teismų įstaigas. Commonwealth vs Bobbin pirmoji Pensylvannijos valstybės teismuose bula deliai bažnytinių tautinių vaidų.

1885 m. „Aušroje“ (p. 338) skaitome, kad „Gazietos Lietuviškos“ (N. 5-me) korespondentas, raginęs nuskriaustus šenadorio lietuvius paduoti skundą New Yorko kardinolui McCloskey ir, jei reikės, kreiptis į patį Romos popiežių, sujudinęs ir New Yorko lietuvius. Tos

pačios „Gazietos Lietuwiszkos” N. 8-me patilpęs New Yorko ir Brooklyno lietuvių raštas, paremiąs šenadoriečių teisingus reikalavimus:

Jei kardinolas juos (sk. lietuvius) paniekįsias, tai šie padėsią nusiųsti savo žmogų į Rymą, ant pasiguodimo pačiam popiežiui. Baras ant šenadoriečių, kurie klauso lenkų kunigo, draugystės šv. Jono (sk. Jurgio — red.) nepriimančio į bažnyčią. „Kiba jūs, broliai mieli iš proto išėjote, smagenų neturite, duodate sau skurą nuo mėsų nutraukti, ak jau tas kunigas su savo špėgais jums marškinius nuvilko, dabar dar nori ir skurą nulupti... Geras ir gražus tai davadas meilės lenkų kunigo į lietuvius, ar jūs tai nematote”...

Gi N. 16-me „Liet. Gaz-tos” brolis Augustinas Zaica rašo: „Neleisime, kad žmonės mūsų butų lenkų persekiojami; gana iki šiuolaik, kas buvo lietuviška, tai viskas paniekinta” (ž. 1885 m. „Aušra” p. 340).

Šeši šimtai nuolaidžių, daugiausiai bemokslių — analfabetų Shenandoah’rio lietuvių buvo apgauti savųjų išgamų, avanturistų, sergančių sulenkėjimo liga. Šitiems nenuoramoms pasisekė savo lenkiškąjį smurtą pasekmingai įvykinti, pasidėkuojant kun. Strupinsko nuolaidumui, kuris, kad įtikti visiems dvasios vaikams, sutiko užrekorduoti naujai sukurtąją parapiją „lenkų” vardu. Tas nuolaidumas atkėlė vartus garsiems septintoje metų dešimtyje šenadoriečių vaidams, peštynėms ir byloms už tautiniai bažnytinius reikalus su lenkais, geriaus pasakius, su sulen-

kėjusiais ir lenkus nuduodančiais lietuviais. Tokie, kaip kitur, taip ir čia pasirodė atšaižiniais panpolonizmo apaštalais. Šitųjų vaidų, valstybės teismuose*) nagrinėtų, aidai rado atgarsį anglų kalbos laikraščiuose.

Visose Amerikos lietuvių naujokynėse tuos lietuvių su lenkais vaidus paskelbė 1879 metais New Yorko „Lietuwiszka Gazieta“ ir jos vyriausi sądarbininkai. Ta žinia apie lenkų skriaudas lietuviams padarytas Shamokine 1874-1875 metais, Shenandoah'ryje gi 1877 metais, taipgi apie šenadoriečių deliai savosios kalbos bažnyčioje bylas pasauliniuose ir dvasinės hierarchijos teismuose, labai sujudino lietuvius išeivijoje.

„Aušros“ korespondentas, rašęs apie tuos amerikiečių lietuvių vargus ir bylas septintoje dešimtyje, dar nebuvo pilnai apsipažinęs su pirmųjų mūsų ateivių gyvenimu. Jis rašė: „Nežinau, ar šenadoriškiai atsiskyrė nuo lenkų, ar vėl susitaikė su jais; aišku tiktai, juog Amerikoje lyginai kaip ir Europoje lietuviai ima justi savo ypatingą padėjimą ir tautiškumą“ (ib. p. 339).

Plačiai apie visus tuos šenadoriečių vargus ir bylas aprašyta pirmame tome knygų „Lietuviai Pensylvannijoje“. Patariu jas kiekvienam norinčiam žinoti apie Amerikos lietuvių tautinį susipratimą, įsigyti ir pasiskaityti.

Čia gi reikia pastebėti, kad tie ginčai, tos bylos tarp lietuvių ir lenkų, bei lenkuojančių lietuvių, darė didžiausios įtakos Amerikos lietuviams tautinei sąmonei išbusti ir sustiprėti dar septintoje metų dešimtyje.

*) „Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesijonalai ir Kronika“ t. I p. 184-6.

Leisite čia pakartoti, ką rašiau andai „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvių” knygose:

„Scuylkill'o pavieta, kuriame randasi šenadoris, teismas po ilgesnių atidėliojimų, Sausio 27 d., 1879 m. išnešė bylos sprendimą: „Commonwealth vs John Bobbin”. Marės Bansevičienės vyras skundė Joną Bobiną, buk ans, policijai padėdamas malšinti riaušes prie šv. Kazimiero bažnyčios, sunkiai sumušęs jo moterį, neščią besančią. Teismo nuosprendis buvo: guilty with the recommendation to the mercy of the Court (kaltas, teismo gailaširdystei pavedamas).

Sulyg tų oficialių rekordų 1877 metais lietuviai už savąją kalbą turėjo aštrių susirėmimų net su policija. Daugelis mažesnių bylų, kilusių iš tų tautinių vaidų, buvę pernagrinėta 1877 metais Shenandoah'rio vietos taikos teisėjų, kurių rekordų neužsiliko.

Bet, jogei tos skaitlingos kliutys, kaip nuo svetimtaučių, taip ir nuo saviškių brolių, negalėjo įveikti lietuvių pasiryžimo organizuotis be lenkų, tas aiškiausiai parodo, kad septintos dešimties metų pabaigoje tarpe Amerikos lietuvių buta pilnai susipratusių ir norinčių gyventi savu gyvenimu. Reikėjo tik jiems daugiau sąžiningų ir sumanių darbuotojų, vadų.

Lenkų šiurkštumas ir nesąžiningumas šv. Stanislovo parapijoje New Yorke (1881-4) ir šv. Kazimiero Brooklyne (1882) dar labiau atgrąsino lietuvius dėtis su lenkais. Aštuntoje metų dešimtyje, teisybė, kur ne kur Pennsylvanijoje (Plymouth, Freeland, Hazlet) lietuviai su

siburė su lenkais į bendras parapijas. Bendravi-
mą organizacijinėje veikloje piršo ir gyrė vie-
tos gaudagrašiai vertelgos, karčiamų ir valgo-
mųjų daiktų krautuvų savininkai. Lietuviška vi-
suomenė, darbininkai, daugiausiai bemoksliai
analfabetai, visada neigė tokią politiką ir mokė-
jo apsaugoti savo tautinį individuališkumą. Šv.
Jurgio draugija šenadoryje ir kitos kelios drau-
gijos kitose vietose, buvo nusistatę nerinkti į
vyresnybę biznierių, kad tokiu budu apsisaugo-
jus nuo nelemtų politikų. Ko nedarė lenkinimo
agentai Freelande, Hazletone arba Plymouthe,
bet lietuvių tautinio susipratimo negalėjo nuslo-
pinti.

Kuriant Liet. Kat. Draugijų Susivienijimą
Plymouth'e (ž. Sp. L. ir Am. Liet. Org. Suk. p.
540 ir 548), New Yorke minėjant 500 m. Lietu-
vos Krikšto sukaktuves*), mėginta vieno kito in-
teresuoto asmens prisiminti apie abėjų tautų
bendrą darbą, bet lietuvių visuomenė-liaudis
mokėjo ant to visko tik ranka numoti. Poloniz-
mo skleidėjus nevien draugijų ar parapijų mi-
tinguose pašiepta, bet ir spaudoje karčių pipirų
jiems nesigailėta. Štai jų darbuotės pašiepimo pa-
vyzdis „Vienybėje Liet.“:

*) „Lietuvninkai New Yorke apvaikščios su iškilmė
500 metinį atminimą pasigavimo krikščionybės Lietuvo-
je, 24 d. birželio šįmet ant 139-145 Essex St., Supp's &
Lang's Harmony Rooms. Užprašome brolius netik mu-
sų miesto, bet ir iš apielinkės ant tos dienos pributi.
Susirinkime bus kalbos lietuviškos, angliškos, lenkiškos
ir vokiškos, pradžia ant 8 adynos vakaro". Tokį komiteto
kvietimą garsino 1886 m. „L. B." 15-os gegužio laidoje.

..., „Čion ar nebus darbas kokio naujalenkio, kokio iš kumečio vaiko.... (kurs) čia Amerikoje pasikoręs po kaklu taizą (sk. kaklaryšį) mislyja su Gavronskiu lygus esąs, o dar jei užsideda kokį saliuonėlį, tai jau visas ponas iš tokio kvailio. Praščiokai lietuviai tokį poną geriausiai pagodoja ir laiko už teisingą, o kada draugystė renka viršininką, tai visuomet išrenka tąjį poną, nes jis nesigaili prieš rinkimus kokio goriaus degtinės ir kelių bertainiukų alaus... Toks „prezidentas“ pradeda su lietuviais arti ir akėti, o jei draugystė užsimano steliuoti šį bei tą, tai jis užsteliuoja kaip jam patinka... o kaip pareina užsteliuotas daiktas, tai jis sako: „darydami apsimilijo, aš nurašiau kaip nutarėme, vistiek ar lietuviškai ar lenkiškai“. Kurie nieko nesupranta, ant to pristoja, o kurie priešinasi tam žydberniui, tai išgirsta: „visiems patinka, tik tau ne“, gali išeiti iš draugijos. (V. L. '92, p. 25.

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radviečiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdais	2.25
Skuros apdais, paausiuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.75
Išpažinties Istorija. Prancužiškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės05
Kun. Dr. M. Gustaitis.....	.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštais kun. Antano Miluko. 94 pusl.50

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriskos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir tipai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzūkų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.	10
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.25
Ne Mieste Laimė. Prancūziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulos šeimynos. Vertė P. Str. 81 pusl.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina05
Pasakyk Matušei, Agnieška, Ant Garlaivio. Trijs Šatrijos Raganos apysakos.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.	10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audėklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paausiuotais kraštais	5.50
Slapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.60
Susiskaldėliai. Vaizdelis iš mūsų sodiečių gyvenimo. Parašė J. Gerutis. 62 pusl.20

Užprašymus ir pinigus „ZVAIGZDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa

ALP 2217

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Sodkionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiansia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstytas visas Katalikų Teologijos mokslas. 285 psl.	1.00
Trumpas Katekizmas10
Vaičiūčio Eilės. Su velionio plačia biografija ir paveikslu. 157 psl.75
Valdimierius. Apysaka. 47 psl.10
Pergyventos Valandos (Karvojans Laiškai). Parašė K. A. K. 140 psl.60
Jonukas Karklynaseina Lietuvos pažintų. Parašė Prietelis. 47 psl.20
Socijalistai Kas jie? — Iškur atsirado? — Ko nori? Parašė Dr. A. Civinskas. 124 psl.15
Gera Išpažintis Verta šv. Komunija. Kun. P. Saurusaičio. psl. 6810
Satrijos Raganos, Saulei nusileidžiant, Iš mūsų karionės. Kalėdų Vakaras. 62 psl.15
„Anšros“ 40 Metų Sukaktuvėse. 1883 — 1923. (Perspaudinta iš 1923 m. Gruodžio Mėnesio „Žvaigždės“). 261 psl.	2.00
Lietuvių Tautos Istorija ir Dabartiniai Siekiniai Tautiškų Atžvilgiu. Parašė kun. Antanas Jusaitis. 112 psl.75
„Žvaigždės“ 1922 metų kompletas	\$2.50
„Žvaigždės“ 1921 „ „ „	2.50
„Žvaigždės“ 1920 „ „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1919 „ „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1918 „ „ „	3.00
„Žv.“ 1917 „ „ „	3.00
„Žv.“ 1916 „ „ „	3.00
„Žv.“ 1915 „ „ „	3.00
„Dirvos Žinyno“ kompletai	3.00
Keliolikos metų „Žvaigždės“ kompletai \$5 kiekvienas.	

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuoti: Philadelphia, Pa.

92 199400